

Poul Colding:

Studier i Danmarks
politiske Historie i Slutningen af
Christian III.s og Begyndelsen
af Frederik II.s Tid.

Nyt nordisk Forlag — Arnold Busck.

København 1939.

Indholdsfortegnelse.

Forord s. XV.

Kilder og litteratur s. XIX.

Forkortelser s. XXX.

I. Kongen og rigsrådet i Christian III.s sidste år. Peder Oxes fald s. 1.

Christian III.s forhold til kongeriget og hertugdømmerne. De førende mænd i dansk politik ved 1550. Rigsrådet og statsstyrelsen. Rigsrådet søger at holde kongen borte fra hertugdømmerne. Rigsrådets ringe interesse for hertugdømmerne. Kongen og rigsrådet i den ydre og indre politik; kongens overvægt. Aristokratisk reaktion i Christian III.s sidste år. Modsætningen mellem Peder Ox og den Gyldenstjerne-Trolle-Gjõeske kreds. Peder Oxes første mageskifte med kronen. Herluf Trolle optages i rigsrådet; Otte Ruds afskedigelse; Eskil Oxes fald. Peder Oxes andet mageskifte med kronen. Dronning Dorothea og Oxerne. Peder Oxes fald. Peder Ox stævnes for kongen og rigsrådet. Peder Ox afviser kun delvis anklagen. Nyborgdommen. Kongen overdrager Herluf Trolle den fortsatte retsforfølgelse mod Peder Ox. Peder Oxes flugt. Mogens Gyldenstjerne statholder på Københavns slot. Processen mod Peder Ox. Indførselen på Gisselfeld. Herluf Trolle belønnes. Kongen og Peder Oxes slægt. Peder Oxes skyld. Grundene til Peder Oxes flugt. Kongens strenghed på baggrund af hans mildhed mod Jep Tordsen Sparre. Christian III og Erik Bølle. Christian III.s sygdom og død; hertug Frederiks udebliven fra dødslejet.

II. Hertug Frederik s. 51.

Opdragelse. Begyndende deltagelse i statsstyrelsen. Rejsen til Tyskland 1557—58; tronfølgerens personlighed. Adelige kammerater og fyrstelige venner. Bekendtskabet med de tyske landsknægteførere. Prinsens åndelige interesser lidet fremtrædende. Ægteskabsplaner; Anne Hardenberg. Rejsens betydning for Frederik. Svensk opfattelse af den danske tronfølger. Hertug Frederik og den danske adel.

III. Frederik II.s tronbestigelse. Politiske modsætninger mellem konge og rigsråd.

A. Ledende Mænd. Håndfæstningen s. 68.

Frederik II.s stemninger ved regeringstiltrædelsen. Nyoptagelser i rigsrådet; iøvrigt ingen personskifter. Kongen rejser rundt i landet og synes kun at tage ringe del i regeringen; de ledende Mænd 1559. Forhandlingerne om håndfæstningen. Håndfæstningen i det væsentlige en sejr for rigsråd og adel. Anders v. Barbys død øger den herskende rigsrådskreds's Magt. Holger Rosenkrantz. Kroningen.

B. Ditmarskerkrigen s. 77.

Rigsrådets indflydelse mindre i udenrigspolitikken. Kongen og Barby contra Johan Friis og rigsrådet i foråret 1559. Hertug Adolf af Gottorps politik i 1550erne. Hans rustninger 1559. Henrik Rantzaus mistanke til hertug Adolf. Rigsrådet optaget af frygt for et angreb af Sverige og Lothringen. Frederik II begynder sine rustninger, vistnok under påvirkning af hertug Hans. Johan Friis søger at lede kongens opmærksomhed fra Ditmarsken til Sverige. Hertug Adolfs planer afsløres. Danske krigsforberedelser. Johan Friis søger i modsætning til Anders v. Barby og Henrik Rantzaus at hindre krigen. Overenskomsten i Nortorf 1. maj. Johan Friis's vrede og ængstelse. Kongens, hertug Hans's og deres holstenske rådernes synspunkter. Kongens fortsatte mistanke til Adolf. Kurfyrst Augusts betæneligheder ved krigen. Lån hos den danske adel. Fra kongeriget deltager kun hoffanen i krigen. Efter Barbys død ud nævnes ingen ny tysk kansler; Johan Friis's stigende indflydelse i udenrigspolitikken; Thenner og Paselick.

IV. Frederik II.s forhold til regeringsarbejdet. Officielle og uofficielle rådgivere s. 97.

Den danske kongemagt. Kongens rundrejser ikke bestemt af lyst til personlig indgriben i styrelsen. Ulemper ved kongens omflakken. Frederik II.s ulyst til det daglige regeringsarbejde. Kongens jagtiver; vildtbanen; Øm klostres sækularisation. Dyrehaven ved Frederiksborg. Kongens godsejervirksomhed. Kongens udenrigspolitiske drømmerier. Hans interesse for militærvæsen. Hans økonomiske sans. Hans forhold til åndslivet. Hans lydhørhed overfor klager fra de svage i samfundet. Kansler Johan Friis og hans hjælpere i Tyske cancelli. Henrik Rantzaus betydning for dansk udenrigspolitik og militærvæsen. Kurfyrst August og dansk udenrigspolitik. Cancelliernes embedsmænd. Statholderen (lensmanden) på Københavns slot; Mogens Gyldenstjerne, Herluf Trolle, Frants Brockenhuus. Brockenhuusernes magtstilling; kongens strid med Christoffer Valkendorf. Øversteadmiralen og arkelimesteren. Rigsmarsken. Rigshofmesteren. Rentekammeret og dets embedsmænd. Rigens cancelli. Rigsrådets virksomhed; dets forhold til kongen.

VII

- ✧ Rosenkrantzterne. Brydninger mellem kongen og dele af højadelen. Kongens tyske officersvenner. Kongens forhold til sin moder og sine brødre.

V. *Statens omsorg for kirke-, skole- og fattigvæsen s. 151.*

Forbedringer af præsternes og universitetets økonomiske stilling i 1550erne. Latinskolernes dårlige økonomiske stilling. Forøgelse af superintendenternes løn. Planer om generalforbedring af de jyske skolers og hospitalers indtægter okt. 1558; der gøres en begyndelse i dec. 1558. Samtidig forbedring af fattigvæsenet. Rigsrådet og skolen; Herluf Trolle. Reformarbejdet indenfor kirken og skolen standser næsten helt i Frederik II.s første-år. Øm og Vitskøl klosterscholer nedlægges. Planer om ændring af kirkeordinansen 1561. Virkninger på den højere skole. Rigsrådet og kirkeordinansforslaget. Frederik II og universitetet. Johan Friis og universitetet. Frederik II.s personlige gavmildhed overfor den lærde stand. Forbedring af hospitalernes forhold i Frederik II.s første år.

VI. *Militærpolitik.*

A. *Hæren s. 168.*

- ✧ Det nationale værns forfald; kongernes ringe interesse for det. Professionelle lejehære tidens løsen. Frederik II.s begejstring for tyske lejetropførere. Garnisonering af landsknægte og bådsmand i købstæderne og af bøsseskytter på slottene i Christian III.s tid. Udgifterne til landsknægte og bøsseskytter i Christian III.s tid. Antagelse af lejetropførere i pension i Christian III.s tid; udgifterne derved. Landsknægtestykkerne i Danmark 1559—63; udgifterne derved. Indkvarteringsbyrden kan nu afløses af en pengeafgift. Masseengagement af lejetropførere; voldsom stigning i udgifterne til dem. »Mobiliserings«ordningen 1561; dens opgivelse. De store rustninger 1559—60. Fæstningsvæsenet. Hærvæsenets administration; rigsrådets ringe indflydelse. Bøsseskytterne (artilleriet); deres voxende betydning i Frederik II.s tid. Kanonstøberiet i København.

B. *Flåden s. 196.*

Artilleriet bindeleddet mellem land- og sømagt. Flådens administration stærkere udviklet end hærens. Statholderne og lensmændene på Københavns slot i Christian III.s tid. Admiralembedets oprettelse. Mogens Gyldenstjerne statholder. Herluf Trolle admiral; hans hjælpere på Holmen. Christian III.s og Frederik II.s interesse for flåden. Kongen herre over flåden. Samarbejdet mellem kongen og flådens øverste embedsmænd. Statholderens og admiralens indbyrdes stilling og arbejdsdeling. Mogens Gyldenstjernes fald 1561. Herluf Trolle lensmand på Københavns slot, fratræder allerede 1562, afløses af Frants Brockenhuus. I overgangstiden Johan Friis både statholder og admiral. Fra sommeren 1562 overtager Frants Brockenhuus begge embederne. Jacob Bro-

ckenhuus admiral sidst i 1562. Frants Brockenhuus som »statholder«. Hovedlinien i Frederik II.s politik 1559—63. Den kgl. flådes udvikling ca. 1550—63. Udgifterne til flåden; oprustning i Frederik II.s første år. Købstadflåden. Planer om en nyordning 1556—57; opgives efter Peder Oxes fald. Købstadflåden i begyndende opløsning i årene før syvårskrigen. Den samlede danske flådemagts styrkelse 1559—63.

VII. Finanspolitik s. 232.

Christian III.s lenspolitik i hans senere år. Bekæmpelse af ulovlig handel. Otte Rud som lensmand på Gotland. Bestræbelser for at værne bønderne. Jørgen Skinkel som lensmand på Odensegård. Lensordningen 1557. Et forslag om mere nøjagtig regnskabsføring i lenene. Den københavnske reces 1557. Dateringen af regnskabsforslaget. Den højadelige reaktion; Eskil Oxes fald. Dronning Dorothea og Eskil Oxe. Peder Oxes fald; reaktionens sejr. Lensordningen af 1557 gennemføres ikke fuldtud. Svagt nedadgående tendens i kronens indtægter af lenene i Mogens Gyldenstjernes magttid (1558—61). Arsager til reaktionens sejr. Større strengthed overfor lensmændenes underordnede. Lensmændene og købstæderne; cirkulæret af 8. juli 1561. Uordentlighed i lensmændenes indbetalinger til rentekammeret. Omslaget 1562 og dets årsager. Frants Brockenhuus's optagelse i rigsrådet. Opkrævning af restancer. Undersøgelse af de gejstlige forleningers forhold. Store indbetalinger i rentekammeret. Lensreformen 1562—63. Frederik II.s gårdsret. Landeskatterne; stigning i Frederik II.s første år; udvidelse af de skattepligtiges antal. Byskatterne. Beskatningen af gejstligheden. Toldindtægterne. Oversigt.

VIII. Danmarks forhold til udlandet ved udgangen af Christian III.s regeringstid.

A. Danmark og Sverige s. 272.

Christian III.s fredskærlighed. Optagelsen af de tre kroner i Danmarks våben. Gustaf Vasas mistænksomhed. Kong Gustaf vil undgå brud. Den litterære fejde. Gustaf Vasa og de danske godsejere i Sverige. Hans frygt for danske elementer i Elfsborgs besætning og dansksindethed i Vestergötlands befolkning. Kong Gustaf søger at besværliggøre handelssamkvemmet mellem Sverige og Danmark. Baggrunden for Gustaf Vasas politik er danske forhåbninger om unionens genoprettelse. Johan Friis og Sverige. Mogens Gyldenstjernes frædspolitik. Stemningen i det øvrige rigsråd o. 1559. Folkestemningen i Danmark. Catharina af Lauenburg fremsetter den svenske regerings synspunkter på Koldinghus 1558. Svensk diplomatisk virksomhed 1557—59.

B. De nordiske lande og Lifland s. 287.

Det russiske overfald på ordensstaten 1558. Narvafarten. De lif-

landske stænders henvendelse til Danmark. Hertug Johans virksomhed i Reval. Christoffer v. Munichhausen krydser hans planer. Danske aspirationer i Estland. Det liflandske gesandtskabs ringe resultat i Danmark; Johan Friis contra Barby. Lübecks planer. Danske forhandlinger med Munichhausen. Dansk gesandtskab til Lifland og Rusland efterår 1558. Det polske parti får overvægten i Lifland 1559. Resultatet af det danske gesandtskab. Sveriges stilning til Danmarks liflandske politik. Hertug Erik og Danmark.

C. Danmark og Lothringen s. 298.

De pfalzisk-lothringske praktikker. Christine af Lothringens vanskelige forhold i 1550erne. Dansk-lothringske forhandlinger 1557. Landflygtige Svenskere tilbyder Christine hjælp til Sveriges erobring; Herbart v. Langens planer; eventuelt også angreb på Danmark med støtte fra Ditmarsken. Christine arbejder for fred mellem Frankrig og Spanien. Forhandlingerne med Danmark holdes gående 1558. Christine præsident for fredsforhandlingerne mellem Frankrig og Spanien efterår 1558. Rygter om lothringske praktikker 1558; ængstelse i Danmark. Peder Oxe i tiden nærmest efter flugten fra Danmark. Dansk frygt for Lothringen. Christine vender hjem til Lothringen 1559.

D. Danmarks forhold til de habsburgske lande og Frankrig s. 309.

Forholdet til de habsburgske magter i 1550erne. Vestmagternes krige forstyrrer søfarten; planer om danske flåderustninger. Danmarks gode forhold til begge de krigsførende parter.

E. Danmark og Hansestæderne s. 313.

Christian III. bekræfter ikke Hanseaternes privilegier efter grevefejden. De interimistiske tilstande udnyttes til en national dansk handelspolitik. Forhandlinger med Hanseaterne 1552—54. Den nationale handelspolitikens mænd. Christoffer Valkendorf i Bergen. Bedre vilkår for den danske kornexport. Ringe hensyntagen til Hanseaternes klager.

F. Sundtoldpolitik s. 319.

Nederlandenes anerkendelse af sundtolden 1544. Sundtolden i 1540erne. Udvidelse af varetoldens område ca. 1550. Forsøg på at omgå sundtolden. Nye forhøjelser af tolden. Tønde- og skriverpenge.

IX. Danmarks udenrigspolitik 1559—1563.

A. Dansk-svensk spænding 1559 s. 328.

Gustaf Vasas frygt for Danmarks politiske planer ved årsskiftet 1559. Hertug Erik ønsker diplomatisk og militær forberedelse af en krig med Danmark. Dansk ængstelse for svensk angreb i for-

året 1559. Sverige under Ditmarskerkrigen. Det danske rigsråds frygt for Sverige; dansk sendelse til Gustaf Vasa. Den gensidige mistænksomhed. Fredsstemningen overvejende i begge lande. Gustaf Vasa beder Frederik II opgive de tre kroner. Dansk afvisning. Svenske planer om udsoning med Lothringen. Dansk-svensk spænding i efteråret 1559. Dansk frygt for lothringisk angreb i begyndelsen af 1560.

B. Lothringske praktikker 1559—60. Peder Oxe s. 345.

Christine af Lothringens håb om at blive statholderinde i Nederlandene skuffes. Hendes hjemrejse til Lothringen. Genoptagelse af planerne mod de nordiske riger. Granvellas afsløringer o. nytår 1560. Herbart v. Langen forelægger ny plan til Sveriges erobring; Christines og Peder Oxes tilbageholdenhed overfor ham. Sverige og Lothringen. Peder Oxe i Lothringen; hans forgæves forsøg på udsoning med den danske konge. Peder Oxe foreslår sidst i 1559 hertuginde at angribe Danmark 1560. Frederik II genoptager sidst i 1559 bestræbelserne for forlig med Lothringen; Peder Oxe synes at have virket for ægteskab mellem Frederik II og Renata af Lothringen. Dansk frygt for et Peder Oxe-kup i foråret 1560. Peder Oxes planer i foråret 1560 kan ikke klarlægges. Christine af Lothringen og den Grumbachske kreds. Christine overtager 1560 sin søster Dorotheas krav på de nordiske riger. Christine ønsker kejserens autorisation af overenskomsten med Dorothea. Kejser Ferdinands afvisning. Christines planer 1560. Mordet på Uexkull. Lothringske planer mod Sverige. Tilbud fra Christoffer af Oldenburg og Grumbach og hans venner. Resultatet af undersøgelsen.

C. Nyt dansk-svensk konfliktstof 1560 s. 367.

Fortsættelse af våbenstriden. Øsel stifts overdragelse til hertug Magnus 1559. Hans landgang på Øsel forår 1560. Kong Gustaf går 1559 over til en mere aktiv politik i Lifland. Samarbejde mellem hertugerne Erik og Johan bag kong Gustafs ryg. Kong Gustafs liflandske politik 1560. Hertug Magnus's udvidelseslyster og nederlag. Den danske regerings tilbageholdenhed. Hertug Eriks frieri til dronning Elisabeth. Adolf af Gottorps frieri til Elisabeth. Gustaf Vasas frygt for en dansk-lybsk tilnærmelse.

D. Traktaten med Hansestæderne 1560 s. 374.

Dansk-hanseatiske forhandlinger i København aug. 1559. Oprettelsen af toldstationen i Nyborg 1560. Jens Mogensen tolder i Helsingør 1560; skarpere kontrol; tolden skal erlægges i rosenobler. Odensemødet juni-juli 1560. Recessen af 25. juli. Handelsrettighedernes gensidige karakter. Traktatens norske afsnit. Fælles norsk-tysk front mod Hollænderne. Nederlandske klager. Traktatens danske afsnit. Bestemmelser vedrørende sundtolden; Hanseaterne

anerkender sund- og bælttolden. Sund- og bælttoldtariffen af 15. dec. 1560. Stædernes anerkendelse af de danske kontrolforanstaltninger. Traktatens ratifikation. Erik Rosenkrantz i Bergen. Frederik II.s syn på traktaten. Rigsråderne og handelspolitikken; flere af dem store forretningsmænd. Jens Mogensen og Odenseforhandlingerne.

E. Vøxende handelspolitisk selvhævdelse. Strid med Nederlandene og Hamburg s. 392.

Grundlæggelsen af det danske fyrvæsen; Jens Mogensens virksomhed. Toldstrid med Nederlandene. Fyrpengene. Forhandlinger med Nederlandene. Gottorpske skibe toldpligtige i Øresund fra 1561. Den skarpe kurs i finansstyrelsen 1562 mærkes også ved sundtolden. Frederik II.s søret. Søretskommissionens mænd. Hamburg fortrænges fra Islandshandelen; svovlmonopolet 1560; Loitzerne og svovlexporten fra Island. Strid med Hamburg om kornudførslen på Elben 1561—62. Planer om elbtold. Erik Rosenkrantz's forslag om at tage told af den engelske trafik på Rusland nord om Norge. Gnidninger i forholdet til England. Den norske tømmerordning af 31. aug. 1562. Nederlandenes forsyning med træ truet. Forhandlinger med Nederlandene 1563. Forhøjelse af tyskølsisen 1563. Bohuslenfiskeriet sikres Norske og Danske. Hovedsynspunkter i handelspolitikken.

F. Frederik II.s ægteskabsprojekter 1560—1563. Forsøg på at indkredse Sverige s. 413.

Frederik II.s forhandlinger med grev Günther og Jürgen v. Holle i Odense juli 1560. Frederik II.s udenrigspolitiske planer. Grev Günthers sendelse til Lothringen. Fr. v. Dohnas og grev Günthers forgæves forsøg på at vinde Grumbach. Planer om at hjemkalde Peder Oxe. Rygter om lothringske praktikker ved årsskiftet 1561. Forbindelse mellem Lothringen og Ditmarsken? Filip II tager afstand fra praktikkerne mod Danmark forår 1561. Grev Günthers ankomst til Lothringen trækker ud. Jørgen Lykke skal på gesandtskabsrejse til Frankrig forberede et ægteskab mellem Frederik II og Maria Stuart. Frederik II beder den franske regering arrestere eller udvise Peder Oxe. Frederik II opgiver frieriet til Maria Stuart. Grev Günthers forhandlinger i Lothringen juli 1561. Frederik II mødes med grev Günther i Segeberg i okt. Peder Oxes virksomhed 1561. Danmarks ydrepolitiske situation i sidste halvdel af 1561. Henrik Rantzau søger at få Frederik II til at stræbe efter kejserkronen. Grev Günthers og Paul v. Saras forhandlinger i Lothringen marts-april 1562. Paul v. Saras sendelse til Lothringen i juli. Modstrid mellem de danske og de lothringske kilder til de dansk-lothringske forhandlinger. Planer om udsoning med Peder Oxe. Frederik II.s forhandlinger med kidnapperen Mangelmann. Christine af Lothringens svar til Paul v. Sara.

Henrik Rantzau tilråder Frederik II at afbryde forhandlingerne med Lothringen. Grev Günthers sidste sendelse til hertuginde Christine på rigsdagen i Frankfurt dec. 1562; brud med Lothringen. Frederik II.s tilfredshed med grev Günther; hans rådgiveres mistillid til greven. Bruddet med Lothringen et politisk nederlag for Frederik II. Svensk tilnærmelse til Lothringen 1562. Frederik II.s habsburgske ægteskabsplaner 1562—63. Ro i Lothringen 1563. Peder Oxes lothringske godser. Oversigt over Danmarks forhold til vest- og mellemeuropæiske magter 1559—63. De enkelte personligheders ansvar.

G. Stigende dansk-svensk rivalitet i Lifland. Bristende dansk-svenske forhandlinger s. 456.

Sveriges erhvervelse af Reval og Estland 1561. Magnus's vanskelige stilling; magten på Øsel går over til en dansk statholder. Voxende dansk aktivitet i Lifland; Mogens Gyldenstjernes fald. Svensk-dansk spænding efter den svenske besættelse af Reval. Fortsat svensk fremgang i Lifland; det svenske tilbud til Magnus. Dansk-svenske forhandlinger i København i aug. 1561. Kong Eriks proposition på herredagen i Jönköping i okt. Forhandlinger i København jan.-febr. 1562. Lars Knutssons sendelse til København i maj. Forhandlinger i København aug.-sept. Erik XIV.s forbud mod Narvafarten af 25. april 1562. Svensk traktat med Rusland i juni. Forhandlinger om Sonnenburgs overgivelse til Danmark i aug. Modsætning mellem Frederik II og rigsrådet under forhandlingerne med Svenskerne i aug.-sept. Erik XIV kalder sine gesandter hjem.

H. Svensk modsætning til Polen og Lübeck s. 472.

Danmarks traktat med Rusland af 7. aug. 1562. Polen gennemtvinger ordensstatens opløsning (28. nov. 1561). Polen kommer i krig med Rusland. Hertug Johans polske ægteskab. Efter Sveriges besættelse af Pernau ønsker Polen forbund med Danmark (1562). Strid mellem Sverige og Lübeck om Narvafarten 1562. Lübeckerne forhandler 1562—63 i Stockholm om Narvafarten og Hanseaternes privilegier i Sverige. Forhandlingernes resultatløshed.

I. Foran krigen s. 478.

Ulfelds og Jacob Brockenhuus's sendelse til Sverige jan. 1563. Frederik II.s stemninger i begyndelsen af 1563. Tilbageholdelsen af det svenske gesandtskab i febr. 1563; fordelingen af ansvaret derfor. Johan Friis's svaghed. Forhandlinger mellem Johan Friis og Sten Eriksson Leijonhufvud i marts; deres forsøg på at hindre krigen. Baggrunden for Frederik II.s aggressive politik. Begyndende danske rustninger. Afgørende beslutninger på et møde af danske og holstenske råder i påsken; de enkeltes standpunkt. Frederik II.s krigslyst. Kongen træffer aftaler med de tyske krigsoverster i maj. Hertug Adolfs og hertugdømmernes stilling. For-

bundet med Lübeck i juni. Forsøg på at drage andre Hansestæder ind i forbundet mislykkes. Forsøg på at vinde Sveriges stænder for Danmark. Folkestemningen i Danmark. Den svenske regering reagerer kun langsomt på begivenhederne i Danmark. Sammenstødet ved Bornholm. Lars Knutssons sidste sendelse til Danmark; Erik XIV vil ikke stå som den angribende part og søger på grund af striden med hertug Johan at forhale brudet. Den danske krigserklæring.

J. Fremmed mægling. Rostockmødet 1563 s. 497.

Enkedronning Dorothea påkalder i febr. 1563 August af Sachsens mægling. Møde mellem kurfyrstinde Anna og landgrev Vilhelm af Hessen. Filip af Hessen beder Frederik II frigive de svenske gesandter og tilbyder mægling mellem Danmark og Sverige. Frederik II.s afvisning. Kurfyrst August og Filip af Hessen tilbyder de nordiske konger mægling 28. maj. Augusts og Filips motiver. Afstanden hindrer August i at øve virkelig indflydelse på dansk politik. Mæglingens ringe udsigter. Frederik II modtager mæglingen, men vil ikke standse hærens opmarch. Erik XIV modtager mæglingen. De mæglende fyrsters gesandter mødes i Rostock. Rantzauernes indflydelse; den danske delegation. Danmarks ringe forhandlingsvilje. Peder Skram vil ikke give den svenske delegation lejde til at passere Østersøen, men henviser den til kong Frederik. Ringe svensk forhandlingsvilje. Konferencen strander.

X. Slutning s. 507.

Bilag s. 514.

Register s. 523.
